

Egipt in Libija

Maraton prepričevanja

Kaj je prinesel osemnajstdnevni Gadafijev obisk v Kairu?

Še poldrugi mesec je do tedaj, ko se bo na jugovzhodnih sredozemskih obalah rodila po površini največja afriška in sredozemska država, po prebivalstvu druga največja v Afriki in tretja največja v Sredozemlju...

Ko se je egiptovski predsednik Sadat julija lani odločil odgovoriti gostoljubje kakim 20.000 sovjetskim strokovnjakom in zaostri odnose s Sovjetsko zvezo...

in gospodarskem življenju in jih tako pripravljali v svojo kolonijo. Kljub temu sta lansko jesen obe državi ustanovili tako imenovane mešane komisije...

Paleta razlik

Ze na zunanje političnem področju so razlike precejšnje. Egipt ima povsem svojško izdelano politično koncepcijo, ki zajema akcije v arabskem svetu, v nevrščeni Evropi...

Vabljev predlog - in zadržki

Predlog se je zdel vabljev: nova, skupna država Egipta in Libije bi imela površino 2,7 milijona kvadratnih kilometrov, kakih 38 milijonov prebivalcev...

Toda predlog o združitvi obeh držav je že na samem začetku spremljala zadržnost - na eni in drugi strani. V Egiptu so se še spominjali slabih izkušenj iz časov zveze med Egiptom in Sirijo...

Tudi Libiji so bili s svoje strani zadržani, ker so se bali, da jim bodo Egipčani okrnili njihovo naftno bogastvo, se jim zaradi svoje številčnosti (egipčanov je 18-krat več) povsem vsilili v političnem, vojaškem

sploh nima stalne ustave, ampak jo nadomešča z občasnimi dekreti.

Najbolj nepremostljive težave pa se zide na gospodarskem področju. V Egiptu je nacionalni dohodek na prebivalca 180, v Libiji 2000 dolarjev, Libija ima 2,4 milijarde dolarjev letnega dohodka od nafte...

Drugi znani egiptovski komentator, Sabri iz »Akbarja«, meni, da te razlike niso toliko pomembne, češ da je naftno bogastvo Libije povsem enakovredno ljudskemu in proizvodnemu bogastvu Egipta.

Gadafijeva revolucija

To mišljenje je pravzaprav prevladovalo v vseh tistih egiptovskih krogih, s katerimi se je libijski predsednik srečeval med svojim osemnajstdnevnim obiskom v Kairu, kamor je prišel nepričakovano 22. junija...

Pred tem je Gadafi doma storil nekaj, kar je Egipčane še posebno vznemirilo: 16. aprila je sprožil kulturno revolucijo (naprednejšo od kitajske, ker je ta služila Maoevemu vodstvu in jo je tudi vodila njegova klika, medtem ko jo v Libiji vodi ljudstvo in v službi ljudstva, je poudaril Gadafi)...

Gadafi je imel pri tem motranje in zunanje namere: znotraj je hotel preprečiti nastajajoči inteligenci (nasprotni združitvi z Egiptom), da se okrepil v obstoječih institucijah in mu ustvari nevrščeno opozicijo, na zunanje pa je hotel uničiti prednost, ki jo je imel Egipt pred Libijo s svojimi bogatimi političnimi, kulturnimi, pravnimi in drugimi družbenimi tradicijami.

Na vojaškem področju so mešane komisije prav tako naletele na trd oreh: Gadafi bi rad povečeval združeni vojski, kar pa so egiptovski generali odločno zavračali. Tudi na denarnem področju se zdi združevanje težko uresničljivo: libijski dinar oziroma funt je ena najmočnejših valut na svetu (z jamstvom rezerv treh milijard dolarjev), medtem ko je egiptovski funt ena najbolj šibkih. Prav tako so težave na pravnem in ustavnem področju: Egipt ne more sprejeti na islamu temelječe Gadafijeve zakonodaje (tudi zaradi šestih milijonov krščanskih Koptov), razen tega pa Libija

hejši, ki je baje znan kot nasprotnik združitve z Egiptom.

Napad na tisk in vlado

Gadafi, ki ga je Sadat pozval, naj na njemu svojski, demokratičen način pretrse vsa sporna vprašanja, je opravil veliko delo. Po tri ure se je pogovarjal s člani egiptovske vlade in parlamenta, štiri ure z novinarji, več ur s člani socialistične unije, vodstvom ženskega gibanja, intelektualci, pisatelji in drugimi.

Tudi do članov ASU je bil neizprosno: »Če se bojite kulturne revolucije, je to zato, ker ste reakcionarji, nespособni, da bi razumeli islam in egiptovsko revolucijo z dne 23. julija 1952!« Pred člani vlade pa je odkril napad egiptovske režim: »Egiptu vladajo zakoni in oblastne institucije, ki temelje na tuji zakonodaji, ne pa na islam-skem zakonu.« Napad je nočno življenje v Kairu in pozval sogovornike, naj sledijo kulturne revolucije v Libiji.

Predvsem pa je silil k takojšnji združitvi: »Totalna enotnost je naša usoda. To je naša za naše arabsko ljudstvo in vsako odlašanje bi bilo polom.« Pri tem je zagrozil, da bi odložitve lahko pripeljala do nevernih zapletov, podobnih kot po razpadu unije med Sirijo in Egiptom, ko so iz Sirije izgnali množico Egipčanov (zdaj pa je v Libiji že kakih 300.000 Egipčanov).

Kaj je Gadafi v teh 18 dneh dosegel, je težko reči. Posebne komisije bodo še naprej pripravljale načrte o združitvi v etapah, ki naj bi se končale s 1. septembrom. Skienjeno je tudi, da se oba predsednika konec julija znova sestanejo, najbrž 23. julija, ob obilnici egiptovske revolucije. Do razglasitve združene države bo skoraj za gotovo prišlo, saj sta se oba voditelja pred Arabci in svetom glede tega prevč odločno obvezala. Toda kakšna bo ta zveza - in kakšna bo njena usoda, je še vedno vprašanje.

Pravzaprav je to vprašanje po Gadafijevem smaratonu prepričevanja v Kairu še večje kot prej. Nekateri celo domnevajo, da se Gadafiju tako zelo mudi v združitve zato, ker se je doma zaradi kulturne revolucije njegov položaj dober zamažal. Po drugi mešec dni, kolikor nas še ločuje od 1. septembra, je nedvomno pretekli čas za proučitev vseh razlik, tako da ni nerealno domnevati, da bo nova arabska zveza prav tako na papirju, kot jih je bilo še toliko prej v arabskem svetu - nezdržpno in ustvarjanju načrtov in premalo učinkovitem v njihovem uresničevanju.

TIT DOBERSEK

Portret tedna

Mariano Rumor

Ko se je 6. junija pridružil veljakom za dolgo predsedniško mizo v kongresni palači EUR, kjer se je krščanskodemokratska stranka zbrala na svojem dolgo pričakovanem kongresu, je bil Mariano Rumor, še nedavno premier, kajti nekaj deset ur prej končan sestanek strankinih veljakov v palači Giustiniani je odločil praktično o vsem, o čemer je bilo treba odločiti. Odločil je tako o programu - likvidirati enoletni prepor s sredinsko vlado premiera Andreottija - kot tudi o razdelitvi najpomembnejših funkcij. Kar zadeva zadnje, je strankina elita zadolžila Rumorja za predsedstvom vlade. Sam Rumor - in z njim še marsikdo - bi želel najpljvilnejšo funkcijo v stranki, se pravi sekretariat, toda tega se je polastil stari veljak stranke Fanfani, ki mu očitno še ni do tega, da si opeče prste z vlado. In ker Rumor ni človek, ki bi bežal pred težavami, je - potem ko so mu v stranki zagotovili nedeljno podporo - privolil v takšno delitev funkcij.

Se preden se je kongres končal, Mariano Rumor ni več razmišljal o tem, kako postati premier, marveč o tem, kako postati premier stabilne vlade. To je, kako sestaviti vlado, ki naj bi trajala vse do konca sedanega sklica parlamenta, se pravi še štiri leta, skratka vlado, ki bi trajala dovolj časa, da bi vse svoje programske obljube tudi izpolnila. Ambicija ni takšna, da se je človek ne bi ustrašil. Kriza, ki jo je dni reševal Rumor, je kar 31. vladna kriza v podobi, ki naj bi politično os Italije pomaknila na desno. Kakšen bo resen domoljovski pogovor med štirimi strankami, spet združenimi v koalicijski legera centra, bodo pokazali prihodnji meseci, ko bo izdelan urnik za uresničitev programa. Sam Rumor je zadnji teden junija svoje delo končal in prepustil prizorišče posameznim strankam, ki so se na sestankih centralnih komitejev druga za drugo odločile za obnovo legera centra. Ko je dobil odgovore, se je Rumor odpravil k predsedniku Leoneju in mu predložil spisek ministrov. Če preskočimo dejstvo, da mora nova vlada legera centra dobiti še zaupnico parlamenta, je bil 31. povojna vladna kriza v Italiji s tem končana.

Protagonist te krize Mariano Rumor je pred kratkim praznoval 58. rojstni dan. Rodil se je v tiskarski družini, politiki se je začel udejstvati tako, da je pisal članke »L'Operaio cattolico« (Katoliški delavec), ki so ga tiskali v očetovi tiskarni v Vicenzi; tiskarno vodilo Rumorjeva dva brata in dve sestri, druga dva, kamor še vedno hodil tudi sam Rumor, ki se je (podobno kot drugi bivši premier Colombo) oženil s politiko. Rumor je eden izmed vodij najstvirše struje v krščanski demokraciji. Pet let - od leta 1963 do 1968 - je bil strankin sekretar, nato pa trikrat premier. Junija 1970 je odstopil po vroči jeseni, po sindikalnih nemirih, po pritisku desnice, pokolu v narodni kmetijski banki na trgu Fontana v Milanu. Sledil mu je Colombo z obsevnim programom gospodarskih in socialnih ukrepov, ki pa jih nikoli niso uresničili, kjer je desnica v krščanski demokraciji kmalu začela ubirati svoja pota.

Rumorjeva predsedničkovanja so bila sorazmerna zelo kratka, toda sam dodaja, da so bila tudi poučna in da se nove naloge loteva z več izkušnjami, kot jih je imel pred tremi - štiri leti. Je dober govornik in rad govori na pamet - razen če gre za kožljive zadeve, ko si raje pomaga s zabeležko. Na zunaj je vljuden, uglajen in celo plašen mož, čeprav ni strahopetec, kar je dokazal pred dvema mesecema, ko je na ploščnici pred kvartrom v Milanu nekaj minut po njegovem odhodu eksplozivna bomba, očitno namenjena tudi njemu; Rumor se je vrnil na kraj dogajanja, čeprav so mu vsi policijski konvojirji branili, češ, da se v množici skriva še kak atentator. Redkokdaj izgubi nadzor nad seboj; tedaj grozi in žuga s kazalom. Običaj se tako, da ne baje v oči, če izvzamemo kravatice, ki morajo biti vselesel: sicer pa za njegove posvojne potrebe skrbi sestra Teresa, ki se pogosto pritožuje, da zna biti tudi zamerljiva: če le more, se namreč običaje vsaj domačega. Ne pije kave, ne kadil, od pijanč pa je, po en viru na dan.

Kot Berlusconi ima rad polento in merlot, sicer pa mora zaradi zdravja precej zrebrati jedla. Je profesor književnosti, vendar se vsih umakne pred problemi tudi tako, da se prepusti dobri kriminalki. Če pa ima veliko dela, mu pogosto začne nagajati sora - organska slabost, ki jo deli s skoraj vsemi politiki, da ne govorimo o nekaj milijonih navadnih Italijanov.

MARIAN SEDMAN

Evropa

Med Helsinki in Ženevo

Po prvi fazi konference o varnosti in sodelovanju

Petintrideset zunanjih ministrov iz evropskih držav ter ZDA in Kanade se je razšlo po petdnevnem zasedanju v helsinški palači »Finlandia«. Če bi prvo fazo konference o varnosti in sodelovanju v Evropi vzeli strogo faktografsko, potem ne bi mogli reči kaj več kot to, da so ministri sprejeli priporočila, ki so jih pripravili veleposlaniki na 199 dni trajajočih pripravljalnih pogovorih, da so prebrali vsak svoj govor ter da so se naposled domenili o začetku druge faze (ta bo 18. septembra v Ženevi). Toda za to suhoparno ugotovitvijo se skrivajo tako nasprotja kot stične točke današnje Evrope ter današnjih svetovnih razmer.

Prva faza evropske konference je opozorila na dolgo vrsto problemov, ki so se sicer pokazali že med pripravljalnimi pogovori in ki naj bi jih rešili predvsem v drugi fazi. Vendar je opazovalce že zdaj prevečala misel, da bi bilo iluzorno pričakovati kar takojšnjo rešitev problemov, ki so se nakopile v povojnem življenju Evrope in ki marsikdaj ne zadevajo samo evropskih držav.

Ena izmed prvih ugotovitev helsinške faze konference je v zvezi posameznih držav, predvsem v »pokroviteljstvu«, ki ga prevzemata. Velešili Zunanji ministri so prišli v Helsinke nekaj dni po obisku Brežnjeva v ZDA - zato so jim v ušesih še zmerom zvenele besede iz washingtonskega dokumenta, po katerem naj bi ZDA in SZ poskrbeli za red in mir v Evropi. Z drugimi besedami: velešili sta dali vedeti Evropi, da je hladna vojna nastala zaradi njiju in da naj bi zdaj prav tako zaradi njiju nastopilo obdobje »vročega miru«. Stevilne manjše evropske države so zato v Helsinških izrazilje jezo in skrb zaradi tega, ker velešili tako »sproščeno« sami obravnava najpomembnejše evropske probleme.

„Neprijetni“ konsens

Prav zato so se manjše evropske države trdneje držale okvira evropske konference ter v njem našle sredstva, s katerimi razlagajo svoje probleme in opozarjajo velike na pravice majhnih. Da je bilo to potreb-

no, je pokazalo tudi vedenje Gromika in Rogersa v Helsinških. Tako na primer se je sovjetski zunanji minister obrgnil ob sklep o konsensu, ki zahteva, da udeleženci vsak predlog soglasno sprejmejo. Ob predpitu je maitški premier kljub nasprotovanju velikih vztrajal pri svojem, je Gromiko dejal, da ni mogoče, da bi ena sama država blokirala sklepe vseh drugih. Marsikomu so pri tem prišle na misel Orwellove besede o tem, da »so vsi enaki, nekateri pa so bolj enaki«.

Značilna ugotovitev iz helsinške faze evropske konference je tudi v soglasju med velikimi, ki je bilo takšno, da so se Američani ves čas bolj tiho držali ob strani in pustili, da so tudi v njihovem imenu nastopali predstavniki Sovjetske zveze.

Kot je sovjetski zunanji minister že ob prihodu v Helsinke izjavil, da so prišli govoriti o evropskih problemih, tako je veliko zunanjih ministrov s svojimi nastopi pokazalo, da se Evropa še premalo zaveda sveta. Še vse prevč je zadržal v svoje probleme in tako rekoč ne vidi čez mejo. Le malo je takšnih, ki povezujejo evropske probleme vsaj s Sredozemljem, še manj pa takšnih, ki se zavedajo tega, da je za svetovni mir premalo storjenega, če se poskrbi za pomiritev enega dela sveta. Dandanes je katerokoli žarišče na kateremkoli koncu sveta enako nevarno vsemu svetu.

Znano je, da se je za evropsko konferenco dolga leta potegovala predvsem Sovjet-

ska zveza s svojimi zavezniki iz Varšavskega sporazuma. Zahod je za privoljenje postavil svoje pogoje. Sprva je bilo jasno, da hoče SZ na evropski konferenci doseci priznanje razdeljene Nemčije in nemško-poljske meje. Ko je to storila neposredno prizadeta ZRN, je SZ razširila cilje evropske konference na večstransko in pravno oblikovano priznanje evropskega statusa quo.

Po tistem, ko je Zahod dobil od SZ privoljenje, da na evropski konferenci sodelujeta tudi ZDA in Kanada, se je oklenil dveh stvari: povezave med evropsko konferenco ter POUSS (pogajanja o obojestranskem uravnoveženem skrcenju sil) ter zahteve o svobodnem kroženju ljudi, idej in informacij. Po dokaj nerodnih pripravah na POUSS se bodo prava pogajanja začela na Dunaju 30. oktobra, dočlej pa bodo imeli v Ženevi dovolj časa, da vidijo, v kolikšni meri je SZ pripravljena skriti silo v centralni Evropi - in kako naj potem pripravijo predloge za stredo košara (kot imenujejo svobodno kroženje ljudi, idej in informacij v jeziku evropske konference).

„Tretja košara“

„Tretja košara“ (v prvi je varnost, v drugi pa sodelovanje), je prav gotovo naspomejša točka evropske konference, kajti tu je Vzhod najbolj nepopustljiv. Gromiko je v svojem govoru dejal, da je SZ pripravljena na »kulturno sodelovanje« (tako so v SZ prekršili vsebino »tretje košare«), vendar tako, da pri tem vsi spoštujejo načela o suverenosti in nevrščevanju, ki naj vodijo odnose med državami. Zahod je za odstranitev ovir na vseh ravneh stikov, informacij in potovanj, Vzhod pa si to predstavlja predvsem kot stike med organizacijami.

Če je tretja košara nekakšen preizkusni kamen za izboljšanje odnosov med Vzhodom in Zahodom, pa so vojaški vidiki evropske varnosti zadeva, ki bi jo članice vojaških blokov (NATO in Varšavski sporazum) hotele obravnavati samo med seboj na POUSS. Francija se pri tem drži še de Gaullovega načela (zaradi katerega je izstopila iz vojaškega dela NATO) in ki ga je zunanji minister Jobert izrazil s besedami: »Včez državam se je zdelo pametno,

da so se v neki drugi prestolnici (na Dunaju) lotile pogajanj o zmanjševanju oborožitve v Evropi. Zelim si - vendar ne verjamem - da jim bo to koristilo, kajti tako se ne bo prišlo do resničnejše varnosti, ki bi bila bolj evropska in ki bi o njej odločala Evropa, saj je jasno, da bo določena in nadzorovana od zunaj.«

Francija pač ne sodeluje na POUSS, obenem pa je tudi proti temu, da bi na evropski konferenci govorili o vojaških vidikih varnosti. Drugačno je stališče drugih držav, predvsem nevrčnih in nevrščnih. Vzemimo samo dva primera - Švedsko in Jugoslavijo. Švedski zunanji minister Wickman je dejal: »Ni mogoče prezreti dejstva, da bi določale tesnejše sodelovanje med velešilna utegnili prizadeti zakonite interese drugih držav. Položaj, ki sta ga velešili dosegli na primer v oborožitvi, lahko spravi drugi del sveta v odvisnost, ki jo je težko uskliditi s pravico do nacionalne samoopredelitve.« Jugoslovanski zunanji minister Minić je rekel: »Iz celotne problematike varnosti izhaja tudi neločljiva povezava njenih politično-pravnih in vojaških vidikov, ki sodijo v okvir splošnega procesa gradnje varnejših odnosov v Evropi. Jugoslavija se je zmerom zavzemala za to, da konferenca razpravlja tudi o vojaških vidikih evropske varnosti. Menili smo in še menimo, da bi kakršenkoli drugačen pristop odvzel konferenci bistven del njene narave vsebine. Zavzemamo se za to, da konferenca prouči možnost za omejitve nekaterih vidikov oblik vojaške dejavnosti, ki so očitno nezdržljive tudi s sedanjo fazo popuščanja napetosti v Evropi...«

Strokovnjake petintridesetih držav, ki se bodo 18. septembra dobili v Ženevi, čaka najtežji del evropske konference: pripraviti bodo morali takšne predloge sklepov za vrh konference, ki bodo sprejemljivi za vse udeležence. Glede na dosedajni potek konference je mogoče reči, da bo druga faza bržkone precej daljša, kot predvidevajo - zlasti še zaradi dveh bistvenih razidnih pogledov na samo trajanje konference: Vzhod je za to, da se čimprej konča s sestankom šešof držav in vlad, Zahod pa se zavzema za temeljitejšo in podrobnejše delo, ki seveda terjaja več časa.

STANE IVANČ

Šibenik

Weselje do igre

Zapiski s festivala za otroke in druge ljudi

Konec prejšnjega in v začetku tekočega meseca je bil v Šibeniku trinajsti »jugoslovanski festival otroka«, tokrat posvečen vprašanju scenografije in kostumografije v gledališčih za otroke in na lutkovnih odrih. Naravno je, če je bil zategadelj večji del festivalskega sporeda sestavljen iz teatarskih produkcij, manj iz drugačnih kulturnih prireditev. Mimo domačih institucij, poklicnih in amaterskih, so se šibeniškega festivala udeležila še gledališča iz Romunije, Bolgarije, Nemške demokratične republike in slednjič tudi iz Poljske, čeprav je Lutkovno gledališče iz Wrocława odigralo svoji predstavi zunaj rednega festivalskega repertoarja, pač za odrasle, nemara za zgled tistih možnosti, ki jih gledališkemu jeziku odpira vloga lutk na današnjih »modernih« odrih, bodisi sama zase, bodisi v zvezi z »živimi« igralci.

Podpisani je bil na festivalu v Šibeniku nekaj dni, ob koncu, zato mu je, kajpa da, nemogoče govoriti o trenutnih razmerjih, plodnih priložnostih in blokadah, kakor se pač pojavljajo na področju gledališkega komuniciranja z otroki — govoriti kompleksno, izčrpno, docela dokumentirano, v skladu z vsem tistim teatrom, kakor sta ga na oder šibeniškega gledališča in na slikovito, a popolnoma neakustično prizorišče na prostem, ob katedrali, pripeljala letošnja sekretorja Tone Pavček in Mladen Bijačić. Nekaj je o vsem tem, posredno spregovoril tudi simpozij, ki je spremljal neposredno in praktično dogajanje gledaliških predstav in ki je bil seveda tudi sam posvečen scenografiji in kostumografiji, nekaj zelo eksperimentalno tudi diskusijski prispevek Melite Vovk-Stihove, objavljen v prevodu na tej strani, zraven, eksplicitnega posebej zato, ker so ga posamezne uprizoritve v marsičem (in po svoje) potrjevale, bile pa prav tako, nekatere, na drugem robu.

Faustova usoda

In vendar — bo zgoraj že omenjeni avtor najprej, seveda, na kratko, omenil enega tistih poljskih prispevkov, ki niso bili namenjeni izvirnemu občinstvu v Šibeniku, ampak povsod neizogibnim »poklicnim« obiskovalcem vsakršnih festivalov po jugoslovanski deželi. Lutkovno gledališče iz Wrocława, natančneje, njegov igralec Andrzej Dziędziul, je namreč uprizoril, ne več ne manj kot »Faustovo usodo«, solistično produkcijo, sestavljeno iz fragmentov Marlowa in Goetheja, svojevrstno kompilacijo iz dveh »Faustov«. Uprizoril pa jo je, to usodo, tisto, da je sam, kot glumec, igral Fausta, da je sam kot animator, s pomočjo lutke, predvaljal Mefista, Marjetico pa je — bila je na odru sicer kot lutka, podobna krojaškemu modelu, obsežna kroglja, položena v vrat debele zavese, oblečena v zapeljiv steznik — odglumljal muzikant z violino iz lože. Bila je tedaj solistična recitacija, lutkovna animacija in bilo je nekaj glasbenih motivov, saj je poljski gledališki poliglott motov deklamiranja in animacije pisal zraven še na piščal. In bila je, slednjič, predstava, ki je ohranila nekaj osrednjih in ključnih podstavkov iz Faustovega mita — kako prodamo dušo hudcu, da bi dobili vse, kar je na tem svetu mogoče imeti in poželeli, vsakršno znanje in užitek, vse, razen ženske, Marjetice po imenu, ki se postavlja po robu Faustovemu absolutističnemu pohlepu in ki ima edina zoper njega na voljo primerno orožje — in s tem »novim« poudarkom v poanti v predstavi, da je v sleherni ženski skrit majhen hudci, zoper katerega nikakršen pakt s pravim peklenščkom ne more nič. Zgodilo se je potemtakem, da je poljski igralec — do perfekcije izurjen v vseh svojih vlogah — razdeljal tisto lutko — krogljo in vazo in krojaško lutko in kar je že bila, Marjetica — na koncu, ven pa je pogledal hudciček, droben Mefistov dvojniki: človek je, spričo hudciček, ki rastejo po tej zemlji kakor gobice po dežju, in ženski brezmočen in zmešan, hoče, noče, osrednja postava v komediji, ki mu jo mora igrati na tej zemlji.

Tako se je, seveda približno, v besedah, glasila poljska lutkovno-komedijantska varianta Faustove usode, in to je bila v tistih treh ali štirih ključnih dneh v Šibeniku, ko je bil podpisani tam, nedvomno najbolj duhovita in hkrati po svojem artizmu, v svojem teatarskem jeziku, najizrazitejša, denimo, najbolj produktivna predstava. Bila pa je predstava daleč od pristnih festivalskih smotrov in namenov: lutka, s katerima je operirala, sta bili sicer igralec — ne iz teatra za otroke, prestavljeni pa seveda v nove lege nič otroškega ni bilo vedno njih, bili sta element čisto drugačnega, že docela odraslega gledališča, v njem pa je nemara najbolj presenečala povezava med »živim« in »animiranim« igro, med komedijantom in njegovo »skulpturo«; odprli so se kakor še neznan prostor gledališke igre. Igre: ki neprenehoma kaže na svoje teatralne temelje, ki ne goji več lažnivih iluzij (igralce na odru ni Faust, ampak zgolj komedijant, ki mu gre rokoovanje z literarnim figuro in z lutko hitro in spretno do teater in nič drugega), pač pa si dovoljuje pritegniti v svoj fantastični ris vsakršne elemente in pripomočke in z njimi ji zares uspe ustvarjati čisto nove podobe: tudi grozo in slikovito fantastiko, refleksijo in spektakel, čeprav je na odrskih deskah glumac prav za prav ves čas čisto sam zraven svojih komedijantskih skulptur, pajdašev, lutkovnih.

Tudi ljubljanski lutkarji

Nekaj podobnih učinkov je uspela izdelati tudi predstava ljubljanskega Lutkovnega gledališča z uprizoritvijo »Stola pod potico« avtorja Franeša Puntarja in režiserja Izotoka Torija, igre s čisto »reistično« miselnostjo: ljudje, kolikor jih sploh je v igri (igrajo pa jih seveda tudi lutke, zato so v svoji človeški »maravari« »relativizirane«), so izročeni in pokvarjeni, lenuhi in požerli, smešne karikature svojih dejavnih in produktivnih — zgodovinskih, generičnih? — prednikov. Njihovo nekdanjo pozitivno vlogo so zdaj prevzele reči, omare, stoli... Svet ne bo izumrl, živo se iz človeškega sili v predmete, in predmeti sami po sebi ne morejo postati slabi in sizofrenični, kakor ljudje. Res je sicer, da ni ti predmeti živis prav zato, ker so se nazvali nekatere

človeških navad in lastnosti, saj jih je tudi avtor postavil nasproti »izrojenemu« z razvidno »stenceno«, res pa je tudi, da v uprizoritvi ni šlo za preprosto in zaslonno personifikacijo predmetnega sveta, preučevano, denimo, na pozitivne pedagoške poudere, ampak za pozajo teh »življenjskih« lastnosti, izvirnih reči samih: reči živijo lastno življenje, tudi, ko niso več le funkcionalni podaljški človekove roke.

Ljubljanska predstava je bila — za razliko od poljske — narejena za otroke, in imela je, kot so pripovedovali akterji, uspeh pri svojem občinstvu. V Šibeniku je bila vmes tejava z jezikom — »Stol pod potico« je ves v besedah — in tudi publika je bila premlada. Tako je občinstvo komaj čakalo, da se je dejanje zaustavilo, da so ga, bolj rečeno, prekinili songi, s katerimi je že bilo mogoče »sodelovati«, se pravi, ploskati v njihovem ritmu ali zanj njega, skandirati in zraven vzkliskati, dajati si, z eno besedo, duška ob muziki, če si ga še ob besedilu ni bilo mogoče dati. (Mimogrede: ob drugih tveh ljubljanskih gostovanjih v Šibeniku so navzoči poklicni gledalci naglašali predvsem profesionalnost in disciplino — takšnih besed so bili deležni tudi lutkarji —, ki da je nasploh poglavitni razpoznavni znak slovenskega teatra; ob »Vilincu z lune« Mladinskega gledališča so hvalili predvsem teatarsko fakturo, ki da se je režiserju Miletu Korunu in igralcem posrečila ob sicer silek besedilu, čemur podpisani ne bi mogel pritrditi, ob »Tobilju iz dravelškega lutkovnega gledališča« Alojza Pengova pa so naglašali vsajino animacij, s katero da se je odkrilo zlasti novo pojmovanje ali »uprizorjanje časa v lutkovnih predstavah. Obe predstavi pa sta bili zanj tistih nekaj zaključnih dni šibeniškega festivala...)

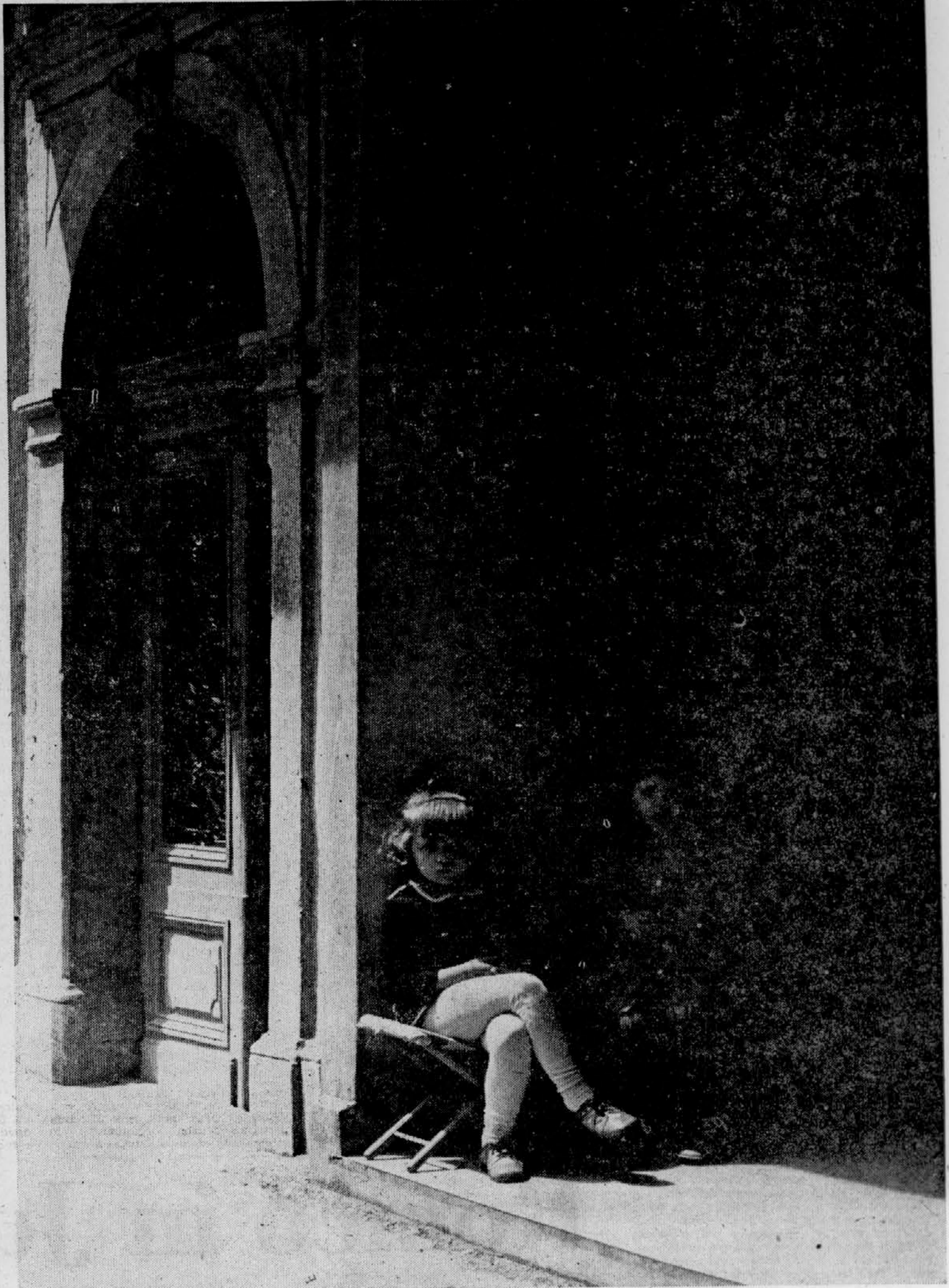
Kaj sicer?

Kaj naj avtor tega spisa reče o drugih predstavah iz teh nekaj kratkih, a obenem tudi tako dolgih dni v Šibeniku? Reče lahko, na primer, to, da so bile v veliki večini narejene po pravilu, da je za otroke dobro, če že ne vse, pa vsaj — marsikaj. Tako je bil, na primer, balet Makedonskega gledališča iz Skopja, »Peter Pan«, narejen popolnoma zaslono, po Disneyju, na slab magnetofonski posnetek, ter je nenehoma prihajalo do disharmonije med plesom in muziko; mostarska »Neka druga Pepelka« Aleksandra Popovića je bila prirejena za okorne lutke — podobne si med seboj kot jajce jajcu — in

obenem za žive igralce, pa je med eno in drugo igro zjala globoka razpoka, da gledalec ni videl čez. Gledališče za mlade iz Sarajeva je pokazalo kabaret iz pesniških tekstov Ljubivoja Ršumovića »Oprostite, ker motim« z vrsto sicer duhovitih teatralnih razpostav, a brez radikalnosti in tako, da besedilo tako rekoč ni bilo mogoče slediti, čeprav je v njem po vsem videzu ležalo jedro predstave; Kulturni center iz Pančeva je spet uprizoril »Pepelko« Aleksandra Popovića, uprizoril jo je tako, kakor je bila napisana in z mnogimi teatralnimi izmisleki, a brez profesionalne večine: zgodba pa je prišla do izraza in veljave, ta modernizirana zgodba o obubožanem kraljevstvu, ki se bo moglo postaviti na noge. Šele ko kraljevič oženi mlajšo proletočko Pepelko in ko svet ne bo več temeljil na izkoriščanju človeka po človeku, ampak na delu neutrudnih človeških rok, ne lažni bliše aristokracije, delo samo bo kvečjemu kazalo človeštvu pravo pot... S tako pozitivno mislijo je bil skoz in skoz prepeljen spektakel iz Pančeva o Pepelki in njenih hudobnih in jezikavih sestrah (ali kar so že), o mačehi in o belo oblečenem kraljeviču.

Tako so tekli ti zadnji dnevi v Šibeniku in takšna je bila tudi vodilna misel, ki se je vlekla malone skoz vse referate in diskusije na tistem simpoziju o scenografiji in kostumografiji v gledališčih za otroke in na lutkovnih odrih, pojavljala pa se je tudi na razgovorih o posameznih predstavah za otroke: otrok v teatru in še manj z različnimi dobrimi nauki ni mogoče posiljevati, upri se jim bodo, saj sami še kako dobro vejo, kaj je prav in kaj ni primerno v teatru. Potrebno jim je dati dogodkov in reči, ki bojo s svojo slikovitostjo in dinamiko in igrivostjo spodbujali fantazijo in veselje do igre ter jih še prej priznavali za enakopravne partnerje v spektaklu. In tudi to je bilo rečeno, da velja ostajati pri spektaklu in pri »avtentičnem« teatru, pri vsej njegovi slikovitosti in večplastnosti — ne le zato, ker da je današnja doba — doba slike in vsakršnih vizualizacij, ampak tudi zategadelj, ker je beseda, tradicionalna, osamljena beseda, na kateri je svoj čas stal svet, v teatru vendarle samo element med elementi, tudi sama zgolj ena v vrsti drugih, prav tako odličnih sestavin: kretenj in plesa, muzike in luči in teme, igravosti in lutk, vsega z vsakršno, odplivajo, čutno nazorno, in v plastiko. Otroškega občinstva ne velja nasiljevati in manipulirati z njim, ampak mu s pomočjo teatra odpreti široke poti do igre, v kateri je sodelujočim — in občinstvo to seveda je, kaj bi sploh teater brez njega — na voljo, mimo pravil, po katerih igra teče, tudi možnost svobodne odločitve: ali na igro, na teater, pristati ali pa ga zavrniti, ali v igri sodelovati ali pa jo pustiti samu. Kljub morebitnim drugim, v značaj gledališčina, na prvi pogled še tako »dobrim« namenom, je takšna svobodna možnost seveda zmerom že v samem temelju predstave: ne gre za nauke in gledališko pedagogijo, ampak za teater in igro, ki pa se svoji artistski zahtevnosti in strogosti seveda ne more odreči, četudi ima pred seboj otroško, »nedoraslo« publiko — in prav zato ne. V Šibeniku je bilo v tistih zadnjih festivalskih dneh prvga in je bilo tudi drugega, spekulacij in odprtega, fair razmerja.

ANDREJ INKRET

JANEZ KLEMENČIČ: OPAZOVALCI

Otroci in umetnost

Dokler se igrajo, jim pustimo svobodo!

Prispevek na pogovorih v Šibeniku: Ne vsiljujmo otrokom svojih simbolov in mitov

Zadnjih nekaj let postajamo priče vsesplošnih sprememb v kulturnem življenju, v gledališču in v ustvarjanju za otroke. Dolgoletne zgodovinske institucije so kot ladje na razburkanem morju, njihova varnost se drobi na koščke in to vse bolj, čim bolj žele ostati institucije določenih nespremenljivih metod. Vzroki za te pretrese in krize po vsem videzu niso le finančnega značaja, ampak so širši in kompleksnejši.

Če naj danes govorim o predstavah za otroke s kritičnim pogledom na njihove ilkovne elemente, bi že na začetku poudarila, da ne bom iskala in razlagala nikakršnih pravil, ker jih po mojem mnenju ni, razen enega — da je gledališka predstava teamsko delo in zato tudi rezultat vseh, ki v njej sodelujejo. Dejstvo pa je, da publika, se pravi otroci, in še posebej otroci, razkrivajo in izražajo lastno kritično razmerje do gledališča.

Medtem ko odrasli s skepso, odporom, zgražanjem — in včasih z lažnim navdušenjem ali snobizmom sprejemajo vse spremembe in drzne novosti kakšnih nestereotipnih predstav, se počasi privajajo nanje (posebno, če berejo o njih zadovoljive kritike o uspehih, po možnosti v tujini), — otroci niso takšni: oni vsak eksperiment, nov in svež, sprejemajo spontano.

Lahko bi se celo reklo, da se odrasli — če gre za tiste popolne odrasle z zdravim razumom, ki niso hranili v sebi niti trohice tiste otroške neposrednosti in vere — povsem odraščajo od eksperimenta.

Nasprotno pa se otroci, če niso pod vplivom odraslih, tistih najpametnejših (staršev, pedagogov in kogarkoli — tudi umetnikov, ki jim vsiljujejo svoj okus), odraščajo od predstav, kjer ni nikakršnega eksperimenta.

Da bo jasno: ne gre za eksperiment kot nejasnost, modo ali spreminjanje iz nedolžnih vzrokov in za vsako ceno, ampak za pošten poskus izražanja stvarnosti, v kateri današnji otroci živijo in kjer so doma, navzoči in odzivni; ne pa tiste stvarnosti, v kateri smo mi odrasli nekoč živeli in ki smo

tipov, ki jih mi odrasli tako ljubimo, ponavljamo in uporabljamo, odkar smo jih že nekoč z muko odkrili. Tako postajamo objekti lastne manipulacije, objekti idolatrije svojega okolja in izvir kopiranja in posnemanja. Vse te kvalitete želimo vsiliti mladim, v katerih še živi smisel za zdravo in svobodno ustvarjalnost.

Likovna dejavnost, kaj je to? Je to točka, črta, površina, odnos, barva? Ustvarjati za otroke: ali to pomeni igrati se s temi elementi in ustvarjati? Ali pa to pomeni producirati simpatične in zlobne figure iz zgodb, fantazijska mesta v oblakih, polna estete, harmonij in perfekcije — stakto otroci, bodite pridni in občudujte (to je: občudujte moje delo!). Tako bomo ustvarili otroško publiko, ki bo, kot odrasli, sprejemala klišeje in pri lastnem delu prakticala medosebne odnose na temelju neinvencivnosti, inercije ali zastrašene pokornosti namesto zavestne odgovornosti v svojih poklicih. Človeštvo uživa v tlačenju samega sebe v omare, zapore: takoj ko otrok zapusti materin utero in bi moral zaživeti, ga stlačimo — normalno dovolj razvitega! — v inkubatorje, šolske, družinske, družbene itd. skafle — vse do mriškega zaboja na koncu našega življenja. To moderna ameriška psihologija naziva »boxed-in«. Ali so ti umetni boksi resnično edini in nujni ideal občutju varnosti modernega človeštva, edino namdestilo za naravno varnost v naročju matere? Lahko tudi verjamete, toda umetnik mora v to dvomiti.

Menim, da zavestno delo z otroki zahteva od intelektualnega ustvarjalca še več iskrenosti, še večjo invencijo in imaginacijo kot pa delo za odrasle.

To pomeni, da lahko tudi interpretacijo preteklosti na tak način priredimo sedanosti, sleherni interpretaciji sedanosti pa je mogoče opraviti na ničkoliko novih, svežih načinov.

Govorim o FORMALNIH vprašanjih, ker oblika sama, če je uspešna, izraža vsebino: jaz namreč nisem likovni pedagog, pa bi zato raje pustila reševanje vsebinskih vprašanj pedagogom, psihologom, filozofom in pisateljem — morda bi se na koncu le spoznameli, da bi — posebno ne za otroke! — ne ustvarjali nikakršnih klišejev, stereo-

To ne pomeni, da je treba povsem odvreniti in porušiti vse vrednote in vsa pozitivna pravila, saj prav dobro vemo, da so nekatere trajne veljave.

Spet prepustim filozofom naj ugotovijo, ali je več vrednot v etiki ali estetiki, ne verjamem pa, da je umetnost poslanstvo, ki lahko ta svet spremeni. Lahko pa na svoj način ljudem pomaga, da so srečnejši, da manj podlegajo manipulaciji socialnih skupnosti, ki iz njih ustvarjajo poslušne robove, zbirale materialnih pridobitev svojega dela, to je, najboljše potrebnike brez fantazije, brez lastne misli — brez pravice do svojega okusa, torej spet objekte neusmiljene manipulacije in žrtve spretnih komercialne reklame, lažnih receptov za človeško srečo v visokem standardu brez zavesti svobode. To ne pomeni, da zavračam ta visoki standard, da se borim proti civilizaciji, da bežim v idiliko, ne kakšne preteklosti, ki se ne more vrniti. Prav nasprotno: visoki standard naj pride in naj bo tu za vse. Naši otroci bodo nekoč prevzeli bolj zapletene in odgovorne naloge od naših, služili bodo tehničnim dosežkom, ki jih še ne poznamo, ki pa bodo merodajna v svoji dobi (naj ji rečemo doba kompjuterje ali atomske energije, ni važno!) — Torej, iskali bodo svojo moralno in etiko in svojo pravico do življenja in svobode.

Ne spominjam se več, kdo je rekel: »Zločini ekstremne civilizacije so daleč bolj okrutni od zločinov ekstremnega barbarstva«.

Kakšna pa bo družba ekstremne civilizacije, če ji bodo vladali egoistični potrošniki, ki se spet delijo na manipulante in manipulirane?

Otrok in igra

Pristna umetnost odpira možnost, da se že v otroku razvije smisel za kreativnost, za svobodo, s tem pa tudi za odgovorno delo, a le tista umetnost, ki ni elitna, ki ne dozira, ampak osrečuje, ki ni zgrajena po receptih in okorelih pedagoških principih, ki ne podpira neusmiljenega tekmovalstva in ambicij ali verovanja v kakršnekolikne lažne ideale.

Današnji otrok, razumljivo, gleda televizijo, spozna se na sredstva javnega obveščanja, za telefonirati, voziti avto, se znajde v prometu mnogo hitreje od nas. Z zanimanjem spremlja razvoj znanosti in se učil v šoli, pa tudi na cesti, o številnih rečeh ter osebno doživlja »stress« našega življenja, njegove pozitivne in negativne strani. Z urbanizacijo in informatizacijo izginejo razlike med kulturnimi potrošniki, to je dejstvo, ki ga ni mogoče zanikati in še manj — otroka izolirati pred njim. Zato sem za anti-idiliko. Otroku je treba pomagati, da se razvije in harmonično komunikativno osebnost, ki bo nekoč v vsakršnem poljaku doživljala radost ustvarjalca, ne pa delala kot robot.

Le tako bosta človekova inteligenca in svobodna misel lahko izumili vse boljše in koristnejše stvari, ki bodo človeka morda nekoč osvobodile absurdnih posledic lastnega napredka.

Toda za to ni pravil. Ali bodo večerjane vrednote veljavne jutri? Preučujemo knjige in se iz njih učimo, kaj je GNOSEOLOŠKA IMAGINACIJA. Otroku pa ve za igro, radost, spontanost, fantazijo. Otroku ni treba učiti, kako naj se igra, in se zato odrasli pogosto učimo od njega. Umetnost ni »zvišeno poslanstvo«, ampak IGRA. Ne delam za otroke, je ta igra najlepša. Ko moram vam zaupati pravil te igre, čeprav vedno razmišljam, kako bi vnesla v ustvarjalni proces določen red in sistem, da ne bi delo sama razpadlo. Otroci imajo radi, če delajo barve, zato jim dajmo barve, radosti, humorja, saj jih bodo tako in tako se dovolj učili iz dolžnosti in najogam! Dajmo jim včasih kakšen neresen problemček! Prebudil bo njihovo kritičnost, opazili ga bodo, reševali in se učili z igro. Dajmo jim priložnost, da aktivno sodelujejo — brez strahu in predsodkov, ne vsiljujmo jim svojih simbolov in mitov, prebudimo v njih zdravno aktivnost in ne egoistične ambicije ali agresivnosti. Saj bodo že tako sami hitro našli nove mite in nove agresije, če človeštvo res ne more brez njih.

Toda — vsaj dokler se igrajo — jim pustimo svobodo!

MELITA VOVK-STIH

Nova zbirka Cankarjeve založbe

NOBELOVCI

Nobelovci so v posebnih knjižnih zbirkah naleteli po svetu na veliko naklonjenost bralcev. Tudi slovenski bralci bodo v tej zbirki našli najboljše, kar je bilo ustvarjeno v literaturah sveta v 20. stoletju. Ali na kratko: najboljše najboljših za vse.

Alfred Nobel, izumitelj dinamita, je v svoji oporoki namenil del svojega premoženja tudi za največje dosežke v literaturi; tako od leta 1901 nagrada z njegovim imenom najbolj slovi med številnimi literarnimi nagradami sveta. Ta sloves daje lesk tudi novi zbirki Cankarjeve založbe — Nobelovci. Zbirka je zasnovana tako, da bosta naročnik in slovenski knjižni trg dobila najbolj reprezentančno, antologijsko delo (ali dela) vseh Nobelovih nagradencev (doslej jih je 68) v najboljšem možnem prevodu, s spremeno informacijo o vsakem avtorju in njegovem delu, in to v reprezentativni opremi. Vsako leto bo izšlo v zbirki po 6 do 10 knjig, in sicer najkasneje do 10. decembra, dneva podelitve nagrade v Stockholmu in smrtne dne ustanovitelja Alfreda Nobela. Vsak nobelovec bo imel svojo knjigo, le avtorji obsežnejših, za vsako knjižnico nepogrešljivih del bodo zastopani z več knjigami.

Zamisel zbirke Nobelovcev je porodila želja izdati tista najpopularnejša literarna dela, ki sodijo v vsako knjižnico, dopolniti z novimi avtorji in prevodi podobne že znanih literarnih velikovan in uresničiti s predstavitvijo manj znanih ustvarjalcev idejo Nobelove ustanove, naj bi nagradjeni avtorji postali last vse narodov sveta. Bogastvo duha in del vseh, ki so prejeli priznanje švedske akademije, zagotavlja visoko raven zbirke, ki bo bistveno obogatila našo prevodno književost in našo vednost o svetu in literaturi našega stoletja.

Posamezni letnik zbirke je urejen tako, da je za vse ljubitelje knjige zanimiv in privlačen. Zato so v vsakem letniku avtorji različnih narodnosti, različnih dob, različnih literarnih slogov, različnih literarnih vrst, po en avtor s privlačnim obsežnejšim proznim tekstom in po en avtor od najnovejših Nobelovih nagradencev.

Rabindranath Tagore:

DAROVANJKE GORA

Bengalskega pesnika, dramatika in prozaisita Rabindranatha Tagora (1861—1941) je odkril, tudi za Indijo, Zahod. V času duhovnih stisk evropskega človeka na začetku tega stoletja je filozofska, humanistična, včasih spiritalistična, a vsekoli svobodoljubna široka misel tega bengalskega duhovnega orjaka naletela na izreden odmev zunaj njegove domovine. Postala je vez za sporazumevanje med različnimi kulturami, most med Zahodom in Vzhodom. Tako tudi uradna utemeljitev Nobelove nagrade leta 1913 izraža Tagoru priznanje za obogatitev zahodne literature z živimi, življenja zmoinimi in s pesniško močjo prežetimi deli.

Obraz Tagora ustvarjalca, misleca in družbenega delavca se v našem izboru kaže kot obraz pesnika, ki ne pozna razkola med duhom in telesom, med čustvenostjo in duhovnostjo, spiritalistično dojemljivega za lepoto sveta in lepoto človeka (tak je v zbirki pesmi »Darovanjke«, s katerimi je najprej zaslovel v Evropi), in kot obraz pripovednika, ki s kritičnim realizmom, včasih s humorjem, včasih pa z vzgojno treznostjo pripoveduje o vrenju in iskanju Indije na njeni trnovi poti k svobodi in napredku. Ta motiv indijskega osvobodilnega gibanja je obdelal tako v romanu »Dom in svet« kot v romanu »Gora«, ki ga štejejo indijski kritiki za najboljši roman, kar jih je kdaj prišlo izpod indijskega peresa.

V romanu »Gora« razgrinja Tagore pred nas pisano podobo narodnega, verskega in intelektualnega življenja Bengalije v drugi polovici 19. stoletja. Glavni junak romana, najdenček, sirota irskih staršev Gora, je pošten narodnjak in strasten iskalec resnice in pravice zase in za svoj narod, borec za versko, kastno in nacionalno čistost. Čeprav je kot tujec izobčenec zaradi svojega nečistega porekla, se po vseh iskanjih dokoplje do nadkastele in do nadnacionalnega človekoljubja, do načel, ki slone na svobodi, pravičnosti, enakopravnosti in ljubezni do bližnjega. Roman »Gora« je Tagorovo najobsežnejše epsko delo, eno izmed vrhov indijske literature in hkrati uspešno združitev filozofskega in socialno psihološkega romana.

Roman »Gora« je prevedla Vlasta Pachnerjeva, »Darovanjke« pa Janko Moder.

Heinrich Böll:

IN NI REKLA NITI BESEDE HIŠA BREZ VARUHOV

Heinrich Böll je sedmi Nemec, ki mu je švedska akademija prisodila najvišje literarno priznanje, Nobelovo nagrado za literaturo. Böll sicer nadaljuje najboljše tradicije nemške proze tega stoletja, vendar po svoje, v duhu sprememb, kot so se pač spreminile razmere v sodobni povojni Nemčiji. Kajti Böll je, kar je njegova poglavitna vrednost, predvsem prizadev, občutljiv in nepomirljiv živec bolečih sodobnih vprašanj Nemčije današnjega časa.

Böllovo literaturo so krstili tudi kot literaturo razvalin. Oznaka tematsko dovolj natanko opredeljuje Böllovo zanimanje za probleme povojnega nemškega človeka, ki je po noreni nacističnega režima ostal sredi razvalin in se kmalu nato, zagnal v svoj gospodarski čudež, Nemčijo so kmalu, kot pravi Böll, očistili razva-

lin, prekrila jih je bahava arhitektura, njegova literatura pa Nemce, ki na preteklost pozabljajo, spominja na te razvaline. Ne gre pa seveda samo za Böllovo doživljanje vojne in njenih moralnih posledic; Böll je enako kritičen tudi do povojnega hlastanja po materialnih dobrinah, do potrošništva moderne družbe, do moralne izkrivljenosti poslovne uspešnosti. Od tod tudi temeljna oznaka v obrazložitvi podelitve Nobelove nagrade leta 1972: »za prozno delo, ki je pogumno spoprijema z najbolj bolečimi sodobnimi vprašanji.«

V izboru prvega letnika Nobelovcev je Böll predstavljen z dvema krajšima, pri nas še neprevedenima romanoma: »In ni rekla niti besede« ter »Hiša brez varuhov«. Obe deli združuje sorodna tematika: dediščina vojne v vsej njeni neizprosni usodnosti, prikazana ob usodi različnih nemških družin in napisana v žarkih kritičnih tonih ter hkrati s skrbjo prizadetosti za tiste, ki kljub uspešnosti družbe ostajajo spodaj.

Roman »In ni rekla niti besede« je iz leta 1953, predstavlja pa zanimiv zakonski in družinski portret Freda in Käte Bogner, družine, ki ostaja na socialnem in družbenem robu in ne prikaže nikčar ne od države ne od cerkve in ne od ravnodušne družbe.

V »Hiši brez varuhov« odkriva Böll usodo dveh socialno različnih družin in pri tem slika široko skalo značajev, usod in zablod sodobne družbe: karizem, memoralo, sodobno stehizirano okolje, ki peha človeka v histerično nerazumevanje, v izbruh pubertetnih iskanj mladine, ki psihično trpi ob menjavah ljubčkov in ljube staršev itd.

Oba romana predstavljata tako najzanimivejši pisateljske poteze Heinricha Bölla, hkrati s tem pa seveda literaturo, ki sodi v sam vrh sodobne evropske proze. Prevedel ju je Janko Moder.

Wladyslaw Stanislaw Reymont:

KMETJE V štirih delih

Minilo je dobrih štirideset let, kar smo Slovenci dobili prvi prevod obsežne socialne in moralne podobe poljske vasi, znameniti in z Nobelovo nagrado proslavljeni roman »Kmetje« Wladyslaw Stanislaw Reymonta. »Kmetje« so nesporeno vrh Reymontovega pripovedništva. Nastali so na temeljih kritičnega realizma, ki se je hkrati oplajal z Zolajevim naturalizmom in s prvimi poetičnega realizma, iz literarne smeri torej, ki jo Reymont nadaljuje v slovenski inačici v dvajseto stoletje. S čustvenostjo kmečkega sina in z razsodnostjo izkušene svetovljana slika Reymont v okviru menjav štirih letnih časov življenje v vasi Lipce, vasi pred nas zapleteno gneto socialnih in moralnih človeških težav in konfliktov, ki so resnični in težki, kot je težka in resnična zemlja. Vse je tu: prastarost zemlje, pramodrost njenih ljudi in hkrati živi, nepremagljivi tok strasti, ki zapletajo življenje v vaški skupnosti, ki je prav tako, kot sta človek in zemlja, podvržena življenjskim zakonitostim in nujnostim razvoja. Tem, od vsega začetka vabljivim stranem svojega romana, ki osvaja bralca s svojo gosto, polno fabulativnostjo dodaja pisatelj impresionistični pesniški nadih zaljubljenca v lepote prirode, z žlahtno tenkočutnostjo združuje v skladno celoto odlike pisatelja realista in romantika.

Reymont je svojim kmetom pravičen: ni njihov sodnik ne moralist ne vernik, ki bi stvari olupševal. Prej je morda, kot so njegovi junaki, konservativen, a v tem bržčas svojim ljudem še bližji, da jih lahko podaja vestransko in njihovih telesni in duševni polnosti, z njihovimi hotenji in nagoni, lepoto in slabostmi. Ob osrednjih junakih romana, očetu in sinu, ki se potegujeta za naklonjenost iste vaške zapeljivke, ki je sprva sinova ljubica, kasneje pa očetova druga žena in sinova mačeha, riše Reymont na svojem velikem platnu galerijo vaških značajev in njihovih usod, vse pa se mu trdno in nazorno zaključuje v celovito podobo poljske vasi na začetku našega stoletja. Te vasi danes ni več: je pa Reymontovo pričevanje o njej in o njenih ljudeh, umetniško pričevanje o življenju, ki je nemara za nas danes že svojevrstna eksotika.

Reymontove »Kmetje« je na novo prevedel Janko Moder. S štirimi knjigami predstavljamo osrednje delo prvega letnika zbirke Nobelovcev.

Ob knjigi Tite Kovačeve

SPOMINI BARONA VALVASORJA

V zbirki »Bios« so »Spomini barona Valvasorja« izpod peresa Tite Kovačeve zelo prijetna novost za vse ljubitelje lepe knjige — ne glede na starost in izobrazbo. Po njej bodo radi segli vsi, izobraženi in preprosti ljudje.

Ze zunanja oprava učinkuje osvežujoče, saj domiselni ovitek nakazuje svet, v katerem je pred okrog tristo let živel in ustvarjal svoja, za Slovence brez pridržka nesmrtna dela Janez Vajkard Valvasor; to so globus, obrisi gradov, grbi, takratna oblačila in okraski — vinjete — iz njegovih knjig, na naslovni strani pa še v črni in rdeči barvi govorni podnaslov, ki se v celoti glasi: Prigode žlahtno rojenega gospoda, dičnega stotnika dolenske strani, viteza z znanosti in veleumnega moža, kateri je zložil Slavo vojvodine Kranjske, zapisane od njega samega in dopolnjene s pripisi žilovega pisarja in kopista Janeza Lenarta.

Ta podnaslov veliko pove, seveda pa ne vsega, kar ta mož zasluži oziroma je že zdavnaj zaslužil. Slovenci smo radi sramežljivi in se na moč sprevedamo, kadar ni treba. Pravimo na primer, da je bil Valvasor tujec in še baron povrh, ki je sicer napisal nekaj o »Kranjcih«, vendar naš le ni bil. Na to našo privrženo oboto je opozoril že dr. Ivan Prijatelj, ko je zapisal, da sodijo v slovensko kulturno zgodovino prav vsi, ki so nam zapustili svoje umske stvaritve, ne glede na to, kakšnega pokolenja so bili in v katerem jeziku so pisali, samo da so živeli in delali v slovenski deželi in zanjo, za njen gospodarski in prosvetni razcvet. Tak je bil prav gotovo in to celo v prvi vrsti Janez Vajkard Valvasor.

Valvasor je res pisal v nemščini in latinščini, slovensčino je uporabljal večidel takrat, ko je hotel krajevna imena, navade in šege ali naravne pojave osvetliti z domačimi imeni in s poimenovanji, se pravi v jeziku na Kranjskem živečega, avtohtonega človeka, ki je bil in je še Slovenec. Valvasor je naš prvi zgodovinskec, zemljepisec, etnograf in likovni upodabljalec, skratka: živopisec slovenskega ozemlja pred 300

leti. Povsem razumljivo je, da je med opisovanjem gledal z očmi in modrovoljnostjo takratnega razumnika, ki je še — in to iskreno — verjel v čarovnice in hudiča, ki baje ponoči pase polhe po dolenskih hostah, itn. Valvasor je bil nemirna in ustvarjalnega duha, saj je načrtoval in izvrševal predora pod Ljubljano — največ iz svojih sredstev, le oskar na Dunaju naj bi mu prisločil na pomoč. Žal je vse ostalo pri načrtih. Valvasor je prodal svojo rojstno hišo v Ljubljani in kupil grad Bogensperk pri Litiji. Z vneto, ki se v slovenski zgodovini ni nikoli ponovila, je hotel na Bogensperku postaviti neke vrste akademijo znanosti in umetnosti — s pripadajočim muzejem, zbirkami, bakroreznico in drugimi pritiklinami. Imel je tudi osebno legitimacijo znanstvenika, saj je bil član angleške Royal Society. Skratka: Valvasor je želel tedanjo vojvodino Kranjsko opremiti sodobno, se pravi, približati jo takratnim evropskim kulturno visoko razvitim deželam. Pogrešil pa je le s tem, ko je nameraval tak cilj doseči z lastnimi sredstvi. Nič čudnega ni, da je umrl reven in mlad — komaj 52 let mu je bilo — v Krškem, potem ko je bil za Slavo vojvodine Kranjske zapravljen vse, kar je podedoval in si s poštenim delom prislužil. Še več! Otroci brez dote so se porazgubili po svetu, večidel po samostanih, in tako je prišel Bogensperk v tuje roke, medtem ko je njegova knjižnica z grafično zbirko odromala v Zagreb.

Zivljenje Janeza Vajkarda Valvasorja je roman v pravem pomenu besede; čudovit splet Valvasorjevih dogodivščin po takratni srednji Evropi, ki jo je premeril po dolgem in počasi, pa še po delu Afrike in Azije. Bil je vitez in vojščak proti osmanskim roparjem ter navdušen vandrovec z zemljemerskim in risarskim napravami pod pazduho. Bil je naše gore list. Zavoljo tega je prav in že skrajni čas, da nam je Tita Kovač dala romansirane Spomine barona Valvasorja, ki bodo osvežujoče berilo vsem ljubiteljem lepe slovenske knjige.

PISATELJ TONE SVETINA IN JOZA COP, GLAVNI JUNAK SVETINOVEGA ROMANA »STENA«

PISATELJ IN NJEGOV JUNAK

NOBELOVCI LETNIK 1973

Wladyslaw Stanislaw Reymont (v 4 knjigah)
Jean Paul Sartre
Salvatore Quasimodo
Rabindranath Tagore
Heinrich Böll

NOBELOVCI LETNIK 1974

Avtorji in dela drugega letnika Nobelovcev 1974
John Galsworthy: Saga o Forsythih (v treh knjigah)
Knut Hamsun: Ženske pri vodnjaku
Pablo Neruda: Pesmi
Hermann Hesse: Demian
Janusari Kavabata: Cvetice češnje
Romain Rolland: Miklavž Breugnot in Clerambault
Založba si pridržuje pravico, da v ta letnik vključi še Nobelovega nagradjenca za leto 1973 namesto katerega od nepovedanih avtorjev.

Izbor najboljših del svetovne književnosti 20. stoletja
Urednik Janko Moder
8 knjig
Format 14 x 21 cm
Okrog 2500 strani
Elegantna vezava z zlatim tiskom
Cena zbirke je 440 din
10 obrokov po 44 din

Tone Svetina, pisatelj »Ukanec«, je pri Cankarjevi založbi pred nedavnimi izdal roman »Stena«. Knjiga je bila izdana ob 80-letnici Slovenskega planinskega društva, posvečena pa je Jožu Copu, našemu znamenitu alpinistu in gorskemu reševalcu, ki je hkrati glavni junak romana in tudi sam jubilar — 80-letnik. Avtor pa je knjigo posvetil še dr. Klementu Jugu in vsem, »ki so v Severni steni Triglava iskali svoje sanje in našli smrt«.

Roman Toneta Svetine je nadvse privlačno in mikavno branje, napeta pripoved o naših gorah, o naših gornikih z Jesenic ali od drugod, ki so radi hodili osvajat prvenstvene smeri okrog Triglava in tudi drugod. Predvsem pa je to roman o Jožu Copu, znanem tudi z našim imenom. V romanu nastopa Cop pod pravim imenom, česar doslej kar nismo bili vajeni. Razen Copu spoznamo še druge — predvsem alpiniste — čeprav jih je pisatelj rahlo prikrižal.

Svetina je ta roman lahko napisal, ko je dolgo plezal s Copom in ga tako do potankosti spoznal. Cop pa mu je bil tudi plezalski učitelj in sploh vzornik. Zato ni nič čudno, če je Copov lik tako živo upodobil.

Romanu je napisal spremno besedo — ali bolje premišljanje o planinstvu in predvsem še o alpinizmu — urednik Planinskega vestnika prof. Tine Orel. Knjigo je opremil Tone Lazar.

S.

Salvatore Quasimodo:

PESMI

Malo je pesnikov, ki so imeli to srečo, da so se v eni sapi razkrili v vsej svoji celovitosti, vzemirili s prispodobno o sebi sodobnike in se neobremenjujoče ohranili v spominu mlajših generacij. Salvatore Quasimodo (1901—1968) je to polnost izrazil s svojo najkrajšo pesmijo, ki se danes zaposluje raziskovalce potov in duha evropske poezije dvajsetega stoletja:

Vsakdo sam stoji na srcu zemlje s sončnim žarkom preboden: in je takoj večer.

To je — v sentenčni zgoščeni pesniški obliki — ves Quasimodo, italijanski pesnik, Nobelov nagradenec za književnost leta 1959. In ta pesnik, ki je skoraj tri desetletja, od svojega prvega nastopa, takoj po prvi svetovni vojni, tako živo in bogato polnil svojo osamljenost v času in prostoru domala edinole sam s sabo in s svojo otroško vero v moč pesniške besede, ki spreminja svet in človeka, in še zlasti po njej, odkril v sebi eno najbolj angažiranih izpovedi evropske povojne poezije: sam v sebi in v polemiki s svetom, sredi katerega je živel, se je s pravo mladeniško zagrizenostjo zagnal v boj proti osamljenosti, ki ne more biti svoboda ne posameznika ne občestva. In tako je nastala povsem svojska lirika: angažirana, odprta, v službi človeka v najboljšem pomenu besede. Zgodil se je velikanski stvariteljski premik: osamljenost se je spreminila v samotno. Pesnik se posej in ukvarjal več sam s sabo, s svojimi sanjami o življenju, temveč z življenjem, ki ni več sen pesnika, čeprav se mu kot edino vredno vidi tisto življenje, ki ga v prihodnost projicira njegov ustvarjalni sen. To je veliki in strašni občutek našega Prešerna v Pevcu, občutek, ki ga je tudi Quasimodo tako pretresljivo izrazil z verzoma:

En sam človek sem, en sam pekel.

Antologijski izbor poezije Salvatore Quasimoda je pripravil Ciril Zlobec.

S. QUASIMODO

J. P. SARTRE

R. TAGORE

H. BOLL

W. S. REYMONT

MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU

V korist vseh narodov

Nova miroljubna ponudba SZ

Dosleden in smotrni boj Sovjetske zveze za uresničitev mirovnega programa, sprejetega na XXIV. kongresu KPSZ, prinaša vedno očitnejše rezultate in vodi k razširjenemu sodelovanju narodov in držav z različnimi družbenimi ureditvami po načelih mirnega sožitja. Z občutkom globokega zadovoljstva so delavci bratskih socialističnih dežel, komunistične in delavske partije ter svetovna napredna javnost sprejeli rezultate nedavnega obiska generalnega sekretarja CK KPSZ tovariša L. I. Brežnjeva v ZDA kakor tudi rezultate njegovega srečanja s predsednikom francoske republike. Narodi vidijo v teh rezultatih zelo pomemben prispevek k nadaljnji kreptitvi vsesplošnega miru.

Sovetski ljudje izražajo enodušno podporo visoki oceni, ki so jo dali politbiro CK KPSZ, prezidij vrhovnega sovjeta ZSSR in svet ministrov ZSSR dosežkom obiska tovariša L. I. Brežnjeva ter njegovemu osebnemu prispevku k uresničitvi politike mirnega sožitja, z nesebičnim delom krepitve moči in silnosti socialistične domovine, s tem pa krepitvi temeljev trajnega miru in varnosti narodov. »V naših očeh je mir,« je dejal tovariš L. I. Brežnjeva med nastopom na ameriški televiziji, »največja dobrina, za katero si morajo prizadevati ljudje, če si hočejo ustvariti življenje, ki jih bo vredno.«

Delovno ljudstvo ZSSR visoko ceni mir in se vroče strinja z leninovsko zunanjo politiko naše partije in države.

Sovjetska zveza se tesno drži smeri, postavljene na XXIV. kongresu KPSZ, in nenehno krepi prijateljske vezi z bratskimi socialističnimi državami, z vsemi močmi podpira narode, ki se bojujejo za uresničitev svoje svobode in neodvisnosti, in krepi sodelovanje z državami, ki imajo drugačno družbeno ureditev. Prepričljiv dokaz o tem je obisk predsednika prezidija vrhovnega sovjeta ZSSR N. V. Podgornega te dni v Bolgariji, rezultati pravkar končanega obiska

predsednika sveta ministrov ZSSR A. N. Kosigina v Avstraliji in tudi bivanje partijsko-vladne delegacije, pod vodstvom člana politbiroja CK KPSZ, sekretarja CK KPSZ A. P. Kirilenka v Siriji.

Danes zbujajo pozornost vsega sveta nova miroljubna pobuda ZSSR. Na posvetovanju o evropski varnosti in sodelovanju v Helsinkih je sovjetska delegacija predlagala osnutek splošne deklaracije o osnovah evropske varnosti in načelih odnosov med evropskimi državami. Ta dokument vsebuje osnovna načela, po katerih se morejo in morajo razvijati njihovi odnosi tako, da bodo krepili mir in varnost. Najpomembnejša načela, poudarjena v deklaraciji, so naslednja: brezpogojno priznanje sedanjih mej na celini, spoštovanje suverenosti in neodvisnosti, nevmesavanje v notranje zadeve drugih držav, nobene uporabe sile ali grožnje s silo, mirno urejanje mednarodnih sporov, ozemeljska neokrnjenost, spoštovanje človeških pravic in svobode, enakopravnost narodov in njihova pravica, da si sami krojijo usodo, meddržavno sodelovanje za ohranitev mednarodnega miru in varnosti, povezave med državami na gospodarskem, kulturnem in drugih področjih na osnovi suverene enakopravnosti in nevmesavanja, vestno izpolnjevanje obvez po mednarodnem pravu. Osnutek splošne deklaracije prepričljivo dokazuje, kako je Sovjetska zveza pripravljena storiti vse, kar je v njeni moči, da bi za vselej odpravila vojno iz družbenega življenja, razvijala in krepila odnose enakopravnega in vzajemno koristnega sodelovanja z državami, kjer imajo drugačno družbeno ureditev.

Osnutek splošne deklaracije, ki ga je predlagala ZSSR, je naletel na močan odziv po vsem svetu, postal je središče razprav, ki so se razvile na posvetovanju v Helsinkih. Predstavniki prijateljskih socialističnih držav so v nastopih na posvetovanju dali še vrsto drugih predlogov, ki ustrezajo ciljem današnjega vseevropskega foruma in upanju narodov na trajen mir in varnost.

Začetek posvetovanja v Helsinkih, kjer so se prvič zbrali za eno mislo predstavniki 33 evropskih držav, ZDA in Kanade, pomeni velik uspeh miroljubnih sil, vztrajnega boja Sovjetske zveze in drugih socialističnih držav za rešitev dozorelega problema naših dni — problema evropske varnosti in sodelovanja. Pot do posvetovanja ni bila preprosta in lahka. Privrženci trhljih dogem obdobja »hladne vojne«, militaristični in revanšistični krogi so se zatekali k raznim manevrom; sprva so hoteli diskreditirati zamisel o vseevropskem posvetovanju, potem pa, ko je postala očitno, da so se usteli, so vladje v zahodni Evropi hoteli prestrašiti z izmišljenimi grožnjami in sovjetskimi diktati. Toda stališče reakcije je bilo poraženo. Stvarno misleči ljudi na Zahodu ravno tako niso mogli zapeljati z zmotno provokatorske izmišljave imperialistične reakcije in z njo pekinških voditeljev, češ da se »velesile« med sabo nekaj »dogovarjajo«. Socializem in mir sta neločljiva. Narodi vsega sveta z lastnimi izkušnjami vedno znova prihajajo do prepričanja, da imajo v Sovjetski zvezi zanesljivega tovariša in zvestega zaveznika v boju za boljše prihodnost.

Zaradi naporov Sovjetske zveze in drugih socialističnih držav kakor tudi zaradi konstruktivnih stališč stvarno mislečih zahodnih krogov, ki želijo normalizacijo in razvoj stikov s socialističnimi državami, prihajajo na evropski celini na površje skupni napor, katerih cilj je okrepitev miru in razvoj obojestransko koristnih odnosov. Miroljubna javnost želi uspehe pri posvetovanju o varnosti in sodelovanju, katerega sklepni, vrhunski del naj bi bil po predlogu Sovjetske zveze z udeležbo državnih predstavnikov na najvišji ravni.

KPSZ in sovjetska država sta se ravnali in se bosta vedno ravnali po načelih leninistične mednarodne politike ter tako zagotavljali najugodnejše možnosti za gradnjo komunizma v naši deželi, za nove uspehe bratskih socialističnih dežel ter naprednih in miroljubnih sil po vsem svetu.

ROGERS, WALDHEIM IN GROMIKO NA ZACETKU EVROPSKE KONFERENCE V HELSINKIH

Dve predstavi o Evropi

Deveterica iz EGS in SZ v Helsinkih

V Helsinkih sta se v štirih dneh srečali in trčili dve različni predstavi o Evropi. Ena je statična, konservativna z reakcionarnimi sestavinami, druga pa je dinamična, razvojnaja in po nekaterih plateh eksperimentalna. Seveda so predstavi tudi druge politične poglede: o manjši zahodni in despotični Evropi od polkovniške Grčije do Francove Španije in o problematični vzhodni Evropi, kot sta Jugoslavija in dežela Romunija. Toda prevladujoči predstavi o prihodnosti celine sta bili dve; predstava deveterice Evropske gospodarske skupnosti ter Sovjetske zveze.

Za sovjetsko idejo stoji dolga in kompleksna zgodovinska preteklost od carizma do stalizma ter do doktrine »Brežnjeva« o omejeni suverenosti dežel, ki krojijo v sovjetski orbiti. Ta predstava se izraža v intelektualno zaprti in politično močni obrambi »statusa quo«: stvari, kot so, meja, režimov, ideologij in vsega. Za zahodnoevropsko predstavo je izkušnja nepopolnih, ampak odprtih družb, ki rade verjamejo v absolutno vrednost in v praktično korist svobodnega sočujanja ljudi in tega, kar mislijo. Ta družba in te dežele dobro poznajo pravila »realpolitike« in zato priznavajo »status quo«, nočejo pa s tem misliti, da bi ga morali sprejemati kot vrednost zase, ki bi jo držali ob strani vseh nepolitčnih in še manj vojaških pretresov, pač pa ga priznavajo za razumskega in človeškega.

Ali se bo dvema tako različnima predstavama o Evropi, dvema tako različnima Evropama posrečilo živeti v sožitju, v okviru enega samega varnostnega in kooperacijskega sistema, kakor bi to hotela uradna »filozofska konferenca«? Odgovor ni vnaprej negativen, ampak je problematičen, negotov, pušča veliko vprašanj ter zahteva nekaj odločitve. Seveda imajo sedaj vsi Evropejci, pa naj bo njihova predstava o njih samih in o lastni prihodnosti kakršnakoli, skupen forum in bodo imeli, ko bodo vse faze konference zaključene, nekaj splošnih pravil za delovanje, katerim se bodo morali prilagoditi. To ni čisto nepomembno. Skupna pravila za mednarodno dejavnost bodo lahko upoštevali ali pa jih ne bodo, vseeno pa bodo vez, pa naj bi to še tako nestalna in splošna. Lahko bo prišlo do druge češke, vendar pa bo Sovjetska zveza vedela, da po pravih mednarodnih prava krši tudi pa-

nevropski sporazum, in to bo vsekakor zažre.

Tse ko je prenelo, tudi če zaseni možnosti, ki bi jih bilo treba raziskati do dna. Zahodni Evropejci, deveterica, ki se njen najbolj politični izraz v odprtosti, so določili gojiti in razvijati na svoje roke lastno predstavo o Evropi, pri tem pa vedo, da bo leta toliko bolj vplivala na drugo Evropo, če bo pokazala, da se je zmožna samostojno in dokončno uresničiti. V štirih

dneh razpravljani v palači Finlandia se deveterica ni nikdar izneverila tej nalogi. Njihove intervencije so bile videti uskladene tudi zaradi sistematičnega posvetovanja in vedno so se sklicevali na skupne vrednosti na skupni osnovni interes, ki se je vsem zdel neločljiv. Helsinška konferenca je bila tudi teren, kjer sta se srečali in soočili dva velesila, ena od njiju — Sovjetska zveza — je samo delno evropska, druga — Amerika — pa sploh ni, čeprav je z zgodovinskega stališča projekcija Evrope. Njun dialog, ki je bil čisto poseben in drugačen od dialoga med Evropama, ni pa spremenil splošnega pomena konference. Ni bilo sporazumov glede vodstva zahodne Evrope, nasprotno, Rogers ni hotel, mogoče pa tudi niti ni mogel, ločiti svojega položaja od deveterice prav zaradi tega, ker je deveterica izrazila svojega na enoten in jassen način. To pa je še en nauk, ki si ga velja zapomniti za naslednje faze konference in za prihodnost.

LA STAMPA
TORINO

Kaj je sožitje?

Primerjava Helsinkov z Dunajem je le delna

Evropska konferenca o varnosti in sodelovanju v Helsinkih bi se lahko z omejevanjem v oboroževanju sprevrgla v zelo pripravno razreševanje nekaterih težav, ki so v zvezi z napetostjo. Da pa bi ta cilj dosegli, morajo najprej razpravljati o tem, kaj pomeni sožitje med dvema docela različnima vladnima in gospodarskima sistemoma.

ZDA in SZ sta ob različnih priložnostih in z različnimi nameni predlagali, da bi sestavili splošno ustanovno listino, nekakšno posplošeno izjavo, kjer so želeli jasno in določno izraziti obsežna načela, ki se udeleževajo Evrope in veseli, ki so tudi povezane z njeno usodo. Zahodnoevropske države se ne navdušujejo nad takšnimi listinami. Raje imajo svoja kot pa splošna načela in v sedanjih razmerah imajo popolnoma prav. Posplošena pojasnjevanja o namenu so bila v preteklosti pravzaprav bes pred resničnostjo ali pa upi na ugodnejše okoliščine v bodočnosti! Zahodna Evropa tudi nima rada pritiska, ki ga Amerika s svojimi pobudami nad njo izvaja, poleg tega pa se boji, da je glavni namen SZ v Helsinkih zamrzitev ozemeljskega statusa quo. To stanje Evropa sicer priznava — če tega ne bi storila, takega helsinškega srečanja kot je, sploh ne bi bilo — toda ne za vedno. Ameriški zunanji minister William P. Rogers je dejal, da samo sožitje ni dovolj. To je res, če sožitje pomeni le, da dva sistema, ki delata Evropo, živita tesno drug ob drugem sicer brez vojne, toda z minimalnimi medsebojnimi odnosi, ki so omejeni predvsem na trgovino in izmenjavo mnenj. Seveda bi bila pričakovanja, da se bosta ta dva sistema ujela v neke vrste svobodnih stikih, ki so značilni za zahodno Evropo in atlantsko skupnost, pretirana, saj so razlike še vedno prevelike — preveč mej, preveč zakonskih oblik in izražanja nazorov.

V Helsinkih in tistih glavnih mestih, ki se za to zanimajo, pa lahko presodijo, v koliko bo napredek v sožitju, popuščanje napetosti, odločnost, da uporabljajo miroljub-

na sredstva in ne sile, da bi širili svoja mnenja, sodelovanje na področju trgovine in znanosti, pripomogli k zmanjšanju vojaških manifestacij hladne vojne. Nemara bodo zaradi tega nastale nove listine o sodelovanju — z vso gotovostjo lahko upamo, da se bo to tudi zgodilo. V bistvu Helsinški predstavljajo tisto, kar so že dosegli: zmanjšanje napetosti ter ideoloških in nacionalnih sovražstev. Ti dosežki so izredno pomembni; toda poskus, da jih zapišejo v kakršnokoli vseobsegajočo listino, nemudoma znova odpre vprašanje o razlikah, ki ostajajo — in ki so tudi izredno pomembne.

Helsinško srečanje so primerjali z dunajskim kongresom, ki je skušal in končno tudi dosegel nova pota evropski diplomaciji po kaosu revolucionarnih in napoleonskih vojn. Toda Dunaj je skušal opraviti svoj posel, ko so bili topovi še vroči — Napoleonova vrnitev iz Elbe je pospešila konec kongresa. In mnogo, kar je kongres dosegel, sta ogenj in meč v naslednjem stoletju uničila. Helsinško srečanje mora imeti strojnje cilje, saj je posledica četrstoletnih poskusov, da bi hladno vojno zares končali. Udeleženci kongresa se namreč zavedajo, da posledice njihovih neuspehov verjetno ne bodo lokalne vojne ali revolucije kot po letu 1815, ampak splošno opustošenje.

INTERNATIONAL
Herald Tribune
Published with The New York Times and The Washington Post

Skrbite misli

Zakaj Brežnjeva ne bi prišli za besedo?

Če je res, da so edini veljavni sporazumi tisti, ki so sklenjeni s skritimi mislimi, je pametno, če ne pričakujemo od konference v Helsinkih čudežev. Za Sovjetsko zvezo mora ta konferenca predvsem utrditi položaj, ki obstaja v zahodni Evropi že od svetovne vojne, zlasti še razdelitev Nemčije. Poleg tega Moskva upa, da bo za vzhodno-zahodno ekonomsko sodelovanje našla prožnejši in ugodnejši okvir od sedanje finančne kapitalistične pomoči komunizmu. Naposedel Sovjetska zveza upa, da bo, če ji bo uspelo ustvariti stalen vseevropski organ, končno dobila besedo v zahodnoevropskih zadevah — in kdo ve? — počasi pripeljala Evropo k obliki nevtralnosti, potem ko se bodo ameriške čete umaknile.

Cilji zahodnega sveta so čisto drugačni. Potem ko je že ne dokončno, pa vsaj za nedoločen čas pogoltnil »pilulo« razdelitve Nemčije, namerava predvsem izkoristiti dobre namene Kremlija in bolj na široko odgrniti »zaveso«, ki loči dva dela Evrope in ki sicer ni več »železna«, ni pa nič manj resnična. Porabiško blago bolje kroži po Evropi, toda ovire, na katere zadevajo zahodnjaške ideje v komunističnem svetu, so še vedno velike in pogosto nepremostljive. Nič manjše od tistih, ob katerih zadevajo komunisti, kj obiskujejo Zahod.

V tem pogledu se zahodnjaki ločijo po taktiki, ki naj bi jo uporabili. Nekateri bi hoteli izbrati helsinško navdušenje in bi radi nekoliko prisilili Sovjetsko zvezo, Franciji se nasprotno zdi, da je edina učinkovita metoda v tem, da »Ruse gladno po dialektiki« »Porotng« bi pripeljal v prepad, ogrozil bi ozračje sproščenosti.

Ljudske demokracije prav tako upajo z nekaj otenki in zelo diskretno, da bo uspe v Helsinkih osvoboditi vzhodno Evropo sovjetskega pritiska. Končno, da ne govorimo o »mikrodržavah«, ki so tokrat prvič prišle do tribune, nevrščene države vidijo v konferenci sredstvo za zmanjšanje bloksovskih rasprotij in za povečanje svoje vloge v Evropi.

Na prvi pogled je Sovjetska zveza že zmagala: že samo sklicanje konferenc, za

katero si je prizadevala, enakopravno sodelovanje dveh Nemčij v istem forumu, poravnava spora med Bonnomo in komunisti sodijo med uspehe njene diplomacije. Kot je omenil M. Reston glede sestanka na vrhu med Nixonom in Brežnjevom, so »pridobitve« Sovjetske zveze konkretne in neposredne, naše pa neotipljive in oddaljene.

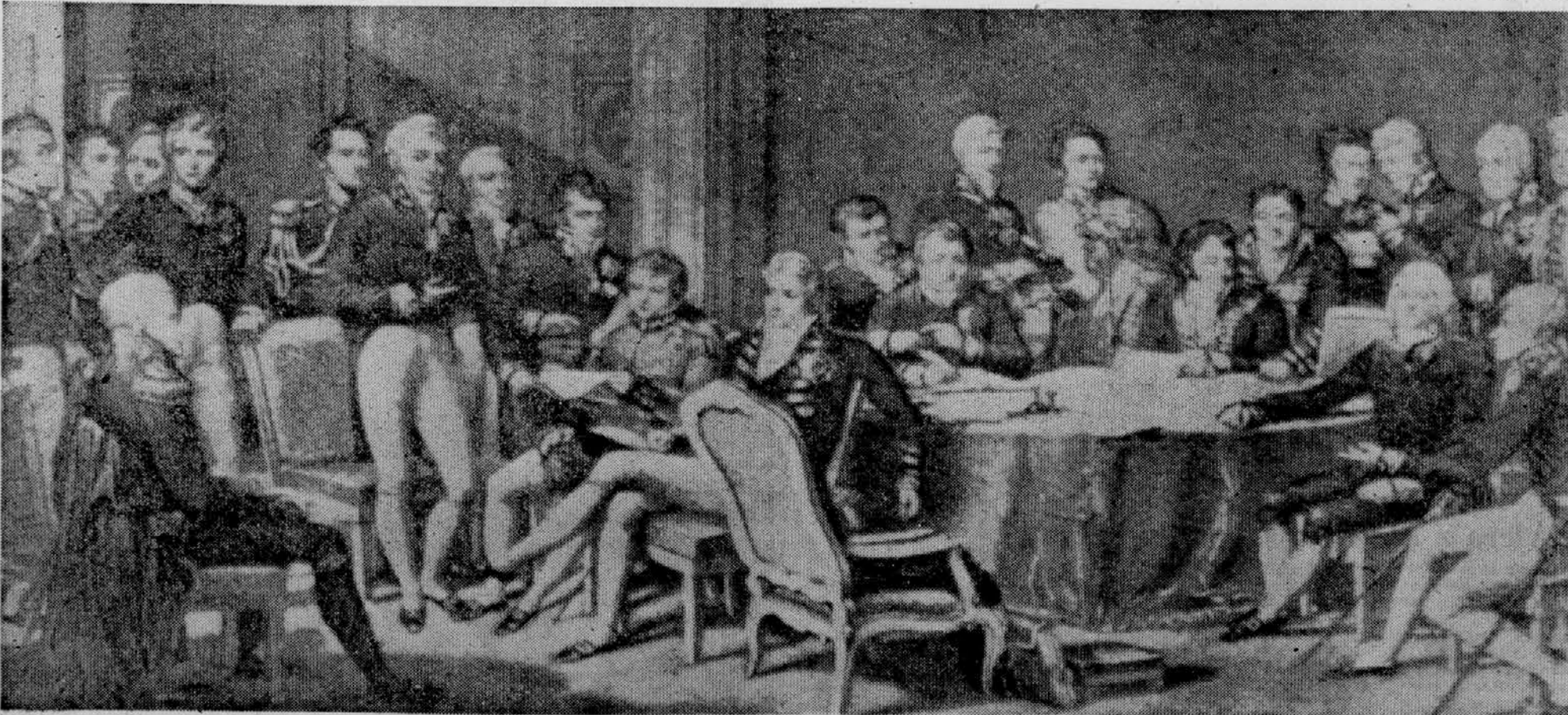
Toda ali je to res razlog za to, da vrzemo puščo v koruzo? Zahodnjaki so se predolgo oklepal neuresničljivih ciljev. Zakaj bi se nekomiunistični del sveta, potem ko je stopil na trdna tla, ko je ugotovil, da je Sovjetska zveza močna v vojaškem vidiku, da pa ima ogromno šibkih točk — gospodarske težave, nezmožnost, da ne govora zahodno življenjsko raven, da ne ujemimo o kitajski »grožnja« — že vnaprej imel za porazenega?

Drži, da bi Brežnjeva rad izkoristil konferenco. Ali pa je to dokaz, da si ne želi sožitja? Zakaj ga ne bi prišli za besedo? Če bodo zahodnjaki znali diplomatsko uporabiti svoje adute, bodo na boljšem.

Le Monde

PARIZ

MOSKVA

DUNAJSKI KONGRES LETA 1815